

Zrinka Nikolić Jakus*

Vrijeme rata, kuge, zatočeništva. Zadarske plemićke obitelji i posljedice mletačke opsade 1345./1346. i Crne smrti**

Na temelju sačuvanih izvora pokušavaju se procijeniti ljudski gubici, koje je napose zadarsko plemstvo pretrpjelo kao posljedicu mletačke opsade 1345./1346. godine i Crne smrti 1348./1349. godine te ocijeniti kako su ti gubici utjecali na njihov kasniji društveni status u gradu. Sudske parnice o nasljedstvu omogućavaju detaljniji uvid u gubitke devet plemićkih obitelji (Senzadeo, Detrico, Botono, Cande, Sloraddo, Soppe, Saladini, Rosa, Drechia, Bogde/Lovrehna), što se može dopuniti podacima iz oporuka i suvremenim mletačkim izvorima.

Ključne riječi: Zadar, kuga, demografija, plemstvo, obitelj

Anžuvinsko razdoblje u povijesti dalmatinskih gradova u historiografiji se s pravom predstavlja kao vrijeme velikoga društvenog i ekonomskog prosperiteta. Zbog toga se, sve do relativno nedavno, u hrvatskoj historiografiji smatralo da – usprkos dramatičnomu svjedočanstvu splitskoga plemića iz obitelji de Cutheis¹ – Crna smrt nije imala dramatične posljedice na dalmatinske gradove te “da bismo smjeli zaključiti, unatoč nepostojanju točnih podataka o broju stanovništva u gradovima, da se demografska dinamika komunalnih društava u Dalmaciji između 1300. i 1400. razlikovala od demografskog razvoja u zapadnoj i srednjoj

* Zrinka Nikolić Jakus, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučić 3, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: znikolic@ffzg.hr

** Istraživanje za ovaj rad djelomično je financirala HRZZ, projekt 7235 (URBES).

¹ A Cutheis, *Tabula*, pr. i prev. Vladimir Rismondo u: *Legende i kronike*, ur. Nikola di Sopra, Cvito Fisković, Jure Franičević Pločar, Vedran Gligo, Živko Jeličić, Hrvoje Morović i Vladimir Rismondo (Split: Književni krug, 1977.), 185-192.

Evropi.”² Zadnjih desetljeća istraživanja Gordana Ravančića, posebno za dubrovačko područje, pokazala su da ovaj zaključak nije bio točan te da bi se Dubrovnik svojim demografskim gubicima mogao uklapati u prosjek izračunat za gradove u Italiji, Španjolskoj i južnoj Francuskoj, a koji iznosi šezdeset posto.³ Nema razloga pretpostaviti da su ostali veći dalmatinski gradovi bili više pošteđeni, pa tako ni Zadar, koji je uz Dubrovnik bio svakako najmnogoljudniji grad na istočnojadranskoj obali.⁴ Najstariji registar građanskih parnica u Zadru, sačuvan za razdoblje od 1. travnja 1351. do 22. veljače 1353. godine, izvor je koji najbolje pokazuje teške gubitke koje su zadarske obitelji, i plemićkoga i pučanskoga statusa, pretrpjele od kuge, ali i tijekom mletačke opsade Zadra 1345. – 1346. godine te kasnijega zatočeništva muških članova obitelji.⁵ U registru su, naime, zapisani postupci utvrđivanja nasljednika pokojnika koji nisu za sobom ostavili oporuku. Potencijalni su nasljednici morali svjedocima dokazati da su jedini preživjeli članovi obitelji, odnosno najbliži srodnici pokojnika koji zakonski imaju pravo na nasljedstvo. Svjedoci, ugledni stariji sugrađani i sugrađanke, zato su nabrajali više generacija i muških i ženskih članova pokojnikove/pokojničine obitelji – i žive i umrle, a za neke su pokojnike navedeni i vrijeme i okolnosti smrti (*tempore mortalitatis, tempore guerre, confinatus in Veneciis*). Vrlo je vjerojatno da je među pokojnicima – kako onih o čijemu se nasljedstvu odlučivalo, tako i njihovih preminulih članova obitelji koje su navodili svjedoci – bilo i više žrtava Crne smrti, ali nisu posebno spomenuti kao takvi, moguće zato što je u kaosu koji je vladao u to vrijeme bilo teško neposredno utvrditi točan uzrok smrti.

² ‘Štoviše, ne smije se posve isključiti ni pretpostavka o postupnomu porastu broja stanovnika između 1350. i 1400., dakle i nakon “crne smrti” 1348.’ Tomislav Raukar, “Komunalna društva u Dalmaciji u XIV stoljeću”, *Historijski zbornik* 33-34 (1980-1981): 159. Vidi i u: Tomislav Raukar, *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku (odabrane studije)* (Split: Književni krug, 2007.), 90-91.

³ *Vrijeme umiranja - Crna smrt u Dubrovniku 1348. - 1349.* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2010.), osobito 114-121. Vidi također i Ravančićeve radove: “Neka razmišljanja o demografskim posljedicama epidemije Crne smrti 1348. godine u Dubrovniku” u: *Med Srednjo Evropo in Sredozemljem - Vojetov zbornik*, ur. Sašo Jerše, Darja Mihelič, Peter Štih, 417-425 (Ljubljana: Založba ZRC, 2006.); “Neka razmišljanja o posljedicama epidemije crne smrti 1348. godine u Dubrovniku”, *Ekonomika i ekohistorija - časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša* 2 (2006): 5-21; “Historiografija o epidemiji Crne smrti s polovice 14. stoljeća”, *Povijesni prilozi* 33 (2007): 195-214; “Calendarium pestis Ragusinum A.D. MCCCXLVIII”, *Hrvatska misao - časopis za umjetnost i znanost* n.s. 11 (2007), br. 4: 94-112; “Direktni učinci Crne smrti u Dubrovniku 1348. godine” u: *Historični seminar* 6, ur. Katarina Kerber, Katarina Šter, 57-76 (Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2008.); “Preparations for a good death in the last wills of Dubrovnik citizens from the late 13th and mid-14th century and the influence of the Black death to the perception of afterlife”, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* 16 (2014), br. 2: 147-174. Procjene demografskih gubitaka na našim prostorima u svjetskoj historiografiji baš nisu prisutne. Vidi npr. Ole J. Benediktow, *The Black Death 1346-1353. The Complete History* (Rochester NY: Boydell Press, 2004.).

⁴ Stjepan Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, 1990.), 36-39.

⁵ Gordan Ravančić, prir., “*Curia maior ciuilium* - najstariji sačuvani registar građanskih parnica srednjovjekovnog Zadra (1351.-1353.)”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 43 (2001): 85-160 (dalje: Curia).

Zbog teških gubitaka tijekom mletačke opsade 1345. – 1346. godine, a zatim i dugogodišnjega zatočeništva zadarskih plemića u najboljim godinama života (i u prokreativnome smislu) – iako nisu bili pošteđeni ni starci u sedamdesetim ili osamdesetim godinama života poput Petra de Matafarisa⁶ – zadarski plemićki krug morao je biti teško pogođen. U *Obsidio Iadrensis* spominje se da ih je osamdeset stradalo samo od početka opsade do srpnja 1346. godine, a od toga njih dvadeset izravno u borbi.⁷ Do kraja opsade gubici su morali biti i veći. Već početkom opsade, u kolovozu 1345. godine, mletačka vlast uspjela je zatočiti više Zadrana koji su se zatekli na teritoriju pod mletačkom kontrolom – tako *Obsidio* bilježi da je u Pagu uhvaćeno dvanaest zadarskih plemića i oko 37 pučana, koji su upućeni u zatočeništvo u Veneciju. Nakon predaje Zadra u prosincu 1346. godine u siječnju iduće godine zatraženo je pedeset talaca iz plemićkih obitelji koji su trebali trajno boraviti u Veneciji.⁸ U nekim slučajevima – kao što su bili rodovi de Begna, de Fanfogna, de Georgiis (Jurjevići), a moguće i rod de Carbonis – čini se da je odjednom internirano više članova iste obitelji, što se nije događalo nakon ranijih zadarskih protumletačkih pobuna.⁹ Neke obitelji nisu nužno imale taoce u samoj Veneciji, ali su muški članovi bili prisiljeni boraviti izvan Zadra te su tako na određeni način – zbog odvojenoga života od obitelji i nemogućnosti poslovanja i upravljanja svojim dobrima – i oni i njihove obitelji također bili žrtve mletačke vlasti. Odlukom mletačke vlade 13. ožujka 1348. godine, u vrijeme kada je kuga vjerojatno već uzela maha u Zadru, mletački knez i zadarski kapetan trebao je izabrati stotinu zadarskih plemića i pučana koji mu se čine vičniji oružju te im zabraniti boravak u Zadru i kopnenome dijelu zadarskoga distrikta. Mogli su ipak otići na Rab, ostale otoke ili prostor pod jurisdikcijom mletačke komune. Od toga broja petorica najsumnjivijih morala su se uputiti u Veneciju da upotpune broj talaca.¹⁰ Uskoro je mletačka vlada dopustila zadarskim upraviteljima da od one stotine povrati dio u Zadar, ali ne više od 20 ili 25, jer su se mnogi od njih našli u teškoj ekonomskoj situaciji kao i njihove obitelji.¹¹ Vjerojatno je ipak da je među tim povratnicima bilo više pučana nego plemića. Mletački upravitelji Zadra imali su i dalje ovlasti od mletačke vlade da sve sumnjive osobe protjeraju iz

⁶ Prvi se put u izvorima spominje 1298. godine kao odvjetnik Kurije: *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 7, prir. Tadija Smičiklas (Zagreb: JAZU, 1909.), dok. 253, str. 292-293.

⁷ *Opsada Zadra / Obsidio Iadrensis*, rukopis Veljka Gortana priredili Branimir Glavičić i Vladimir Vratković u suradnji s Damirom Karbićem, Miroslavom Kurelcem i Zoranom Ladićem, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* 54, *Scriptores* 6 (Zagreb: HAZU, 2007.) (dalje: *Obsidio*), 184-185.

⁸ *Obsidio*, 136-137, 288-289.

⁹ O tome vidi u priloženome popisu.

¹⁰ Šime Ljubić, prir., *Listine o odnosajih između Južnog Slavenstva i Mletačke Republike*, sv. 3, *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium* 3 (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1872.) (dalje: *Listine* 3), dok. 98, str. 66.

¹¹ *Listine* 3, dok. 105, str. 69-70.

Zadra na otoke ili drugdje po volji.¹² Više zadarskih plemića umrlo je u internaciji u Veneciji, zadarskim otocima ili izgnanstvu, a može se pretpostaviti da su barem u nekim slučajevima uvjeti zatočeništva ili bijega pridonijeli njihovoj smrti. Na primjeru gubitaka u nekoliko obitelji pokušat će se povući određeni zaključci o odrazu, kako mletačke opsade i njezinih posljedica, tako i Crne smrti na zadarsko plemstvo, usprkos tome što je zbog ograničenih podataka nemoguće provesti sustavniju, posebno kvantitativnu, analizu. U prilogu se donosi i potpuniji popis zadarskih talaca u Veneciji i na otocima, koliko se može za sada rekonstruirati iz sačuvanih izvora – oporuka, odredbi mletačkih vlasti i spisa zadarske kurije. Crvenom bojom označeni su umrli u zatočeništvu. Popis svakako nije cjelovit jer nigdje nije sačuvan popis svih zadarskih zatočenika.

Registar građanskih parnica spominje gubitke u desetak zadarskih plemićkih obitelji. Barem jedna zadarska plemićka obitelj izumrla je u izravnoj muškoj liniji upravo zbog kuge. Radi se o obitelji Senszadeo (**Vidi genealoški dijagram 1.**), prisutnoj u zadarskim izvorima još od kasnoga 12. stoljeća kada se kao rodonačelnik obitelji javlja Dominik Senszadeo (Sançadeo, Çançadeo), čiji je neobični nadimak postao prezime. Vjerojatno su odvjetak neke još starije obitelji, a moguće je da od Dominika potječe i obitelj de Ciprianis.¹³ Damjan Ivanov de Senszadeo bio je jedan od plemenitih Zadrana upućen kao talac u Veneciju. U mletačkim izvorima spominje se da se bez dopuštenja potajno bolestan vratio u Zadar. Moguće je da ga je na taj očajnički čin potaknula želja da prije smrti vidi svojega novorođenog sina Dominika. Tri dana po povratku umro je od kuge, a kratko vrijeme nakon toga preminuo je i njegov tromjesečni sinčić. Obojica su ukopani kod zadarskih franjevaca.¹⁴ Iako je prvotno (zbog odlaska bez dopuštenja) imovina Dominika

¹² Odluka donesena 9. prosinca 1350. godine. (Listine 3, dok. 295, str. 202).

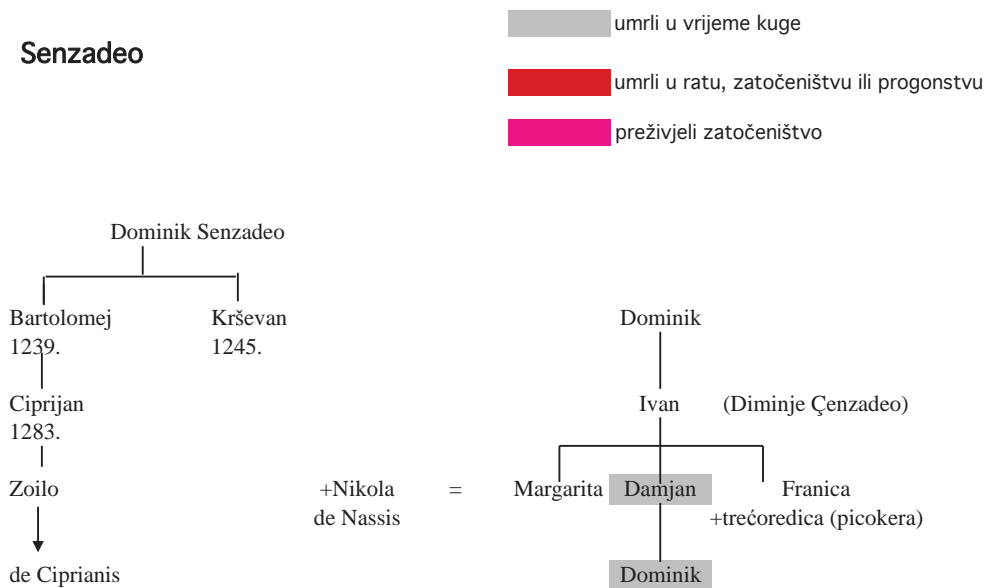
¹³ U rodu Senszadeo javlja se i - u Zadru inače ne baš često - ime Ciprijan: Luka Jelić, "Moći Sv. Šimuna Bogoprimaoca u Zadru. Hagiografsko-povijesna studija", *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 145 (1901): 197. Dominik Senszadeo vjerojatno je bio u rodu s izvjesnim Ciprijanom Damjanovim, koji je srodnik Sloradija i Petrice Mihovilovoga: 1197., *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 2, prir. Tadija Smičiklas (Zagreb: JAZU, 1904.), dok. 266, str. 282-84. Obitelj je imala solane na Pagu: 1237., *Codex diplomaticu regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 4, prir. Tadija Smičiklas (Zagreb: JAZU, 1906.) (dalje: CD 4), dok. 31, str. 35. Dominik ili Diminja Sencadeo imao je sinove Bartolomeja i Krševana: CD 4, dok. 84, str. 91, dok. 85, str. 93, dok. 232, str. 267. Ivan, sin Diminje Sencadea, otac Damjanov i djed Dominikov, koji su preminuli u vrijeme Crne smrti, vjerojatno mu je također sin ili unuk. Bartolomejev sin Ciprijan otac je Zoilov od kojega vjerojatno potječe obitelj de Ciprianis: Mirko Zjačić, prir., *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279-1308*, sv. 1 (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 1959.), dok. 36, str. 69-71. Mladen Andreis također kao rodonačelnika roda de Ciprianis označava Ciprijana Bartola Dominikovoga (+ cca 1314.): "Metodološki pristup analizi dalmatinskoga gradskog plemstva", *Acta Histriae* 16 (2008), br. 1-2, 13. Moguće je da neka karika nedostaje u genealogiji, ali imena koja se javljaju i u jednoj i u drugoj obitelji – Damjan, Bartolomej i Ivan – ukazuju na srodstvo roda Senszadeo i de Ciprianis.

¹⁴ Kako je zbog Damjanova nedopuštenog povratka, koji se tretirao kao bijeg, mletačka vlada zaplijenila njegovu imovinu, njegova sestra Margareta podnijela je zahtjev da se konfiskacija ukine, što je

Senzadea konfiscirana, konačno je ipak Senszadeovo nasljedstvo, među kojim su bile i unosne solane na Pagu te posjedi na Ugljanu, pripalo Damjanovoj sestri Margareti, udovici Nikole de Nassisa, te su tako imovinu konačno ubrzo naslijedili njezini sinovi Damjan i Krševan. Rođaci Senszadea – de Ciprianis – nikada nisu postavili zahtjev za nasljedstvom.¹⁵

Genealoški dijagram 1.

Senzadeo

Neke od “mlađih” rodova Crna smrt također je ozbiljno uzdrmala. Iz spisa Kurije tako se saznaje i o sudbini bogate obitelji de Detrico, koja se počela uzdizati koncem 13. stoljeća,¹⁶ a od kojih je preživio samo Ivan, sin Grgura de Detrica. (Vidi genealoški dijagram 2.) Njegovo četvero braće (Detrico, Toma, Benedikt i Krešul) te dvije sestre (Margarita i Živica) umrli su kao djeca od kuge. Sestra Katarina, udana za Nikolu Zadulinija, također je već umrla, a jedina živa sestra

konačno i odobreno u Veneciji 29. listopada 1353. godine, a potom 15. siječnja 1354. godine i u Zadru: Listine 3, dok. 388, str. 260; Curia, dok. 29, 31, str. 116, 121-22.

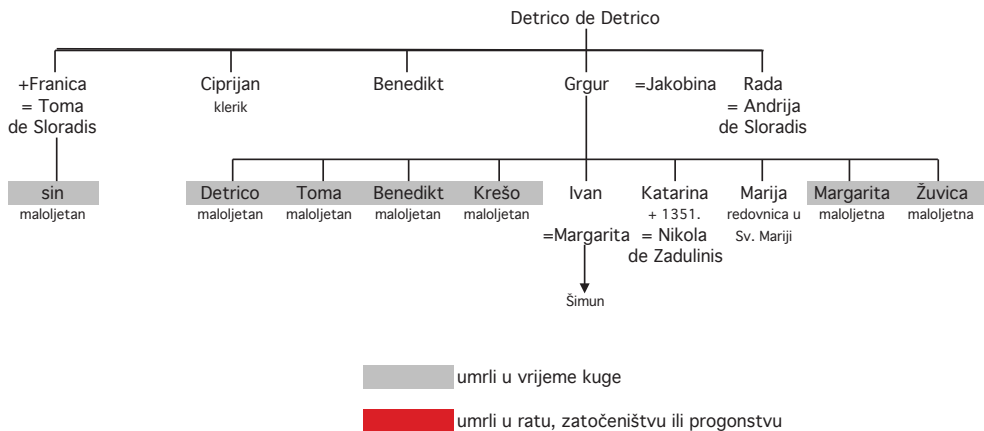
¹⁵ Margareta je umrla svega par mjeseci nakon što je dobila imovinu svojega pokojnog nećaka odnosno brata. Oporuka joj je datirana 5. ožujka 1354. godine. Damjan i Krše de Nassis iznajmljuju 1356. godine vinograd na predjelu Brda kod sela Kukljice na Ugljanu, koji je pripadao Ivanu de Senszadeu, majčinome ocu: Robert Leljak i Josip Kolanović, prir., *Andrija pok. Petra iz Cantùa. Bilježnički zapisi 1353-1355*, sv. 2, Zadarski bilježnici / Notarii Iadrenses, sv. 5 (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2003.) (dalje: ZB 5), dok. 187, str. 285-87.

¹⁶ Ne spominje se u listama plemića 1247. i 1283. godine iako je moguće da su tada imali drugačije prezime odnosno identifikaciju.

bila je redovnica u Sv. Mariji. Već je Ivanov otac Grgur bio jedini u obitelji koji je ostavio potomstvo. Ivan je naslijedio i imovinu svoje tete Franice, udane za Tomu Zluradija, koja je također umrla izgubivši još prije maloljetnoga sina jedinca.¹⁷ Detrico će u kasnome četrnaestom i petnaestom stoljeću postati jedna od najbogatijih zadarskih obitelji zahvaljujući djelatnosti preživjeloga nasljednika Ivana i osobito njegova sina Šimuna. Međutim, iako su obojica birana više puta za rektore – Ivan najmanje četiri, a Šimun sedam puta – te se isticali i u diplomaciji, politička uloga obitelji Detrico u gradu ipak neće sasvim odgovarati i ekonomskome položaju obitelji jer jednostavno nisu imali dovoljno kandidata za različite funkcije kao drugi mnogobrojniji rodovi. Pravi demografski oporavak obitelji uslijedio je tek sa Šimunovih pet sinova u 15. stoljeću.¹⁸

Genealoški dijagram 2.

Detrico

Iz obitelji Detrico nije zabilježen niti jedan talac u Veneciji, vrlo vjerojatno iz razloga što u to vrijeme nije bilo živih punoljetnih muških članova. To je mogući razlog što su izostale i još neke vrlo stare obitelji kao Ossesico i Cotopagna, koje su bile na rubu izumiranja ili obitelji Ferra i Lemesso, koje su se, iako malobrojne,

¹⁷ Curia, dok. 7, 10, str. 97-98, 100-101.

¹⁸ Simon de Detrico: 1392., Hrvatska (dalje: HR) - Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZD) - fond 31 - Spisi zadarskih bilježnika (dalje: SZB), Iohannes de Casulis, b. 1, fasc. 3/1, fol. 86. O obitelji de Detrico u drugoj polovici 14. i 15. stoljeću vidi i u: Tomislav Raukar, *Zadar u 15. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi* (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Institut za hrvatsku povijest, 1977), 120-21; Tatjana Radauš i Josip Vrandečić, "Detrico", u: *Hrvatski biografski leksikon (on-line)* (dalje: HBL), Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", pristup ostvaren 20.2.2018. (članak iz 1993) <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4653> Za podatke o rektorima zahvaljujem i kolegi Damiru Karbiću.

ipak održale i kasnije se spominju i u dokumentima u anžuvinskome razdoblju,¹⁹ što znači da nisu bile smatrane izričitim pristalicama Venecije. S obzirom na nedostatak podataka ne može se ni isključiti da pripadnici spomenutih pet obitelji (Detrico, Cotopagna, Ferra, Lemesso i Ossesico) ili neki od njih nisu bili među taocima u Mlecima jer su ih smatrali pristalicama mletačke vlasti. Neki se Zadrani nisu osjećali sigurnima u Zadru ni nakon mletačkoga osvajanja bojeći se moguće osvete sunarodnjaka pa im je dopušteno da mogu boraviti na zadarskim otocima ili u Veneciji i drugim dalmatinskim gradovima pod mletačkom vlasti te Apuliji i Markama sve dok mletačka vlast ne osigura red.²⁰ Nažalost, ne može se utvrditi njihov identitet. S druge strane, ako pripadnici neke obitelji nisu zabilježeni među taocima, to još uvijek ne znači da su bili promletački orijentirani. Kao što je spomenuto, ni mletački ni zadarski izvori ne donose, naime, ni na jednome mjestu kompletan popis talaca, nego se podaci o njima mogu pronaći u odlukama mletačkih vlasti kao što su tjeralice za bjeguncima, zamjene talaca drugim Zadranima, najčešće pripadnicima obitelji, rješenja njihovih molbi za povratak ili premještaj na drugu pogodniju lokaciju. Za neke mletačke taoce saznaje se iz drugih izvora, najčešće oporuka, parnica oko podjele nasljedstva i slično. Pojedine su osobe spomenute samo u takvim specifičnim okolnostima pa je moguće da su poneki ostali i nezabilježeni. Neke mletačke odluke ne spominju uopće imenom pojedine taoce, nego daju opisno stanje, na primjer: “neki Zadrarin, star i slijep.”²¹ Nespominjanje nekih obitelji, dakle, ne znači nužno da talaca iz tih obitelji nije bilo.

Neke obitelji bile su, doduše, otvorene mletačke pristalice, tako obitelj Carnaruto, osobito braća Marin i Mihovil, opat Sv. Kuzme i Damjana. Potonji je tijekom zadarske opsade u pismu izrazio – u svoje ime i u ime svojega brata – lojalnost mletačkome zapovjedniku.²² Međutim, i njihovi su rođaci također mogli završiti u zatočeništvu. Primjerice, početkom srpnja 1347. godine u odluci mletačke vlade naveden je zadarski talac Mihovil de Ginnano, zet Marina de Carnaruta. Dopušteno mu je da se može vratiti ako mu stigne zamjena, a i on je tako dospio u Veneciju.²³ Najvjerojatnije je bio zamjena za brata Vučinu.²⁴ Moguće je da

---

¹⁹ Zoran Ladić, *Last Will: Passport to heaven: urban last wills from late medieval Dalmatia with special attention to the legacies pro remedio animae and ad pias causas* (Zagreb: Srednja Europa, 2012), 376, 382, 383, 392, 405, 406, 407, 489.

²⁰ Listine 2, dok. 709, str. 450-51.

²¹ Listine 3, dok. 1, str. 1.

²² Obsidio, 270-273. O braći Carnaruto vidi u bilješka 178 i 180 u korištenome izdanju Obsidija. Također i u: Zoran Ladić, “Karnarutić”, HBL, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 20.2.2018. (članak iz 2009.) <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9878>

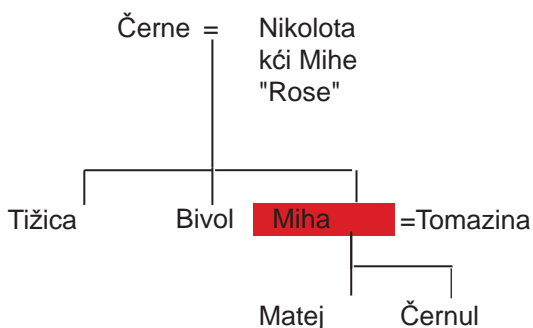
²³ Listine 3, dok. 1, str. 1.

²⁴ Vučina i Mihovil, sinovi Stjepanovi, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 11, prir. Tadija Smičiklas (Zagreb: JAZU, 1913.) (dalje: CD 11), dok. 162, str. 213.

Mihovilova pobliža identifikacija kao zeta Marina de Carnaruta – u odluci kojom mu se dopušta povratak u Zadar uz zamjenu – i služi tome da pokaže da ne pripada među opasne zadarske protivnike. Po ovoj identifikaciji gotovo bi ga se moglo smatrati predstavnikom roda Carnaruto, ali to ga nije poštedilo zatočeništva. Koliko su bliski rođaci mogli biti politički podijeljeni, pokazuje i to što su braća Carnaruto bili i nećaci nadbiskupa Nikole Matafara uz čiju je izravnu, ne baš legitimnu, intervenciju Mihovil i postao opatom Sv. Kuzme i Damjana, što je konačno, nakon više godina natezanja, papa i odobrio 12. siječnja 1345. godine.²⁵ To nije spriječilo opata Mihovila de Carnaruta da odmah potom zauzme posve suprotnu poziciju od svojih ujaka i bratija po majčinoj strani. Pripadnici obitelji de Botono – čiji su članovi Bivald i Grgur, otac i sin, pogubljeni kao predvodnici pučanske pobune u ljeto 1346. u vrijeme zadarske opsade, kojoj je bio cilj natjerati plemićku vlast na predaju Mlečanima²⁶ – također su kasnije bili u mletačkome zatočeništvu, a jedan od njih – Miha Černin – tamo je i umro. (**Vidi genealoški dijagram 3.**)

Genealoški dijagram 3.

Botono

Koliko je mletačka vlast nastupala strogo prema Zadranima, pa i prema onima koji su imali dijelom i mletačko podrijetlo ili se barem ne bi mogli smatrati neprijateljima, pokazuje i primjer Saladina de Saladinisa. Saladin je uhvaćen već početkom opsade kada se zatekao na prostoru pod mletačkom vlasti. Nije pomoglo ni što mu je majka bila iz ugledne mletačke kuće Dolphin niti zasluge njegovoga oca Kože koji je prilikom prijašnje zadarske pobune 1311. godine pomogao tadašnjemu zadarskom mletačkom knezu da se skloni u njegovoj kući preobučen u franjevca. Po porazu Zadra Saladin je pribrojen pedesetorici talaca. Nakon dramatičnoga bijega u listopadu 1345. godine (uz pomoć nekih žena i

²⁵ CD 11, dok. 136, str. 181-183.

²⁶ Obsidio, 256-259, također bilj. 45 na str. 298.

straže) nakon kojega je uhvaćen za desetak dana, konačno mu je 21. srpnja 1348. godine na molbu njegova ujaka, tadašnjega nadbiskupa Krete Franje Dolphina, dopušteno da služi u mletačkome Koronu na jugozapadnome rubu Peloponezu, a potom i 6. travnja 1349. godine, na opetovane molbe da zbog “propasti poslova ne može više živjeti i uzdržavati starog i nemoćnog oca,” da služi kao plaćenik na dva konjanička mjesta u Trevisu.²⁷ Bartol de Grisogono, sin pokojnoga Maura de Grisogona i Caterine Baseio, dobio je dopuštenje za odlazak na otoke iz Venecije 1. travnja 1350. godine s obrazloženjem da podnosi zatočeništvo “s poštovanjem” i da nema nikoga da mu obavlja poslove. Konačno mu je četiri godine kasnije (17. travnja 1354.) dopušteno da se vrati u Zadar jer – po svjedočanstvu bivšega zadarskog mletačkog kneza Tome Viadra – nije bio poslan u zatočeništvo kao sumnjiv ni među prvima u Veneciju ni među drugim valom zatočenika na otoke, nego je upućen kao zamjena za nekoga zatočenika koji je umro ili “na drugi način nedostajao,” “a nisu imali koga bi mogli poslati,”²⁸ Usprkos tome što nije bio sumnjiv, morao je provesti nekoliko godina izvan Zadra.

Pravi primjer obitelji koja je pretrpjela teške udarce i od Venecije i od Crne smrti jest obitelj de Cande, koja se također našla na rubu izumiranja, a ubrzo čini se i da jest. (**Vidi genealoški dijagram 4.**) Od petero braće, sinova Cande, s početka četrnaestoga stoljeća – Černe, Bogde, Andrije, Zanka (*Zancho*) i Kreše, samo su Černe i Bogde ostavili potomke. Od Bogdina tri sina Krešo je umro još prije tragičnih događaja ne ostavivši potomaka, Stjepan je stradao na moru izgnan iz Zadra, a Mihovil (*Micha*) dospio je kao talac u Veneciju. Tamo ga je zamijenio njegov rođak Andrija, Černin sin, ali ubrzo nakon toga Miha je umro u Zadru od kuge zajedno sa suprugom Marijom i troje maloljetne djece – dva sina i kćeri. Rođak Andrija, koji ga je zamijenio u zatočeništvu, također je umro u Veneciji malo poslije Crne smrti. Od Černine loze, osim spomenutoga Andrije umrloga u Veneciji, tri sina – Krešo, Nikola i Kande – umrli su i prije oca, a u Veneciji je kao talac umro i Kandin sin Nikola.²⁹ Za nasljedstvo preminuloga Mihe javila su se dva preživjela muška rođaka: mladi Kandolino, sin Mihinoga bratića, preminuloga mletačkog taoca Andrije, te (preko zastupnika) Mihin bratić Gallo, jedini još živi Černin sin i Kandolinov stric. Gallo se u vrijeme dosuđivanja nasljedstva 1352. godine nalazio još u zatočeništvu na zadarskim otocima iz kojega mu je mletačka vlada dopustila da se povrati tek 17. travnja 1354. godine na dva mjese-

²⁷ *Venetiarum historia vulgo Petro Iustiniano Iustiniani filio adiudicata*, prir. Roberto Cessi i Fanny Bennato (Venezia: Deputazione di storia patria per le Venezie, 1964.), 210; Šime Ljubić, prir., *Listine o odnošajih između Južnog Slavenstva i Mletačke Republike*, sv. 2, Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium 2 (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1870.), (dalje: Listine 2), dok. 444, str. 265-266 (o uvjetima zatočenja Zadrana u Veneciji), dok. 465, dok. 468, str. 280; Listine 3, dok. 138, str. 91, dok. 185, str. 120, dok. 191, str. 124.

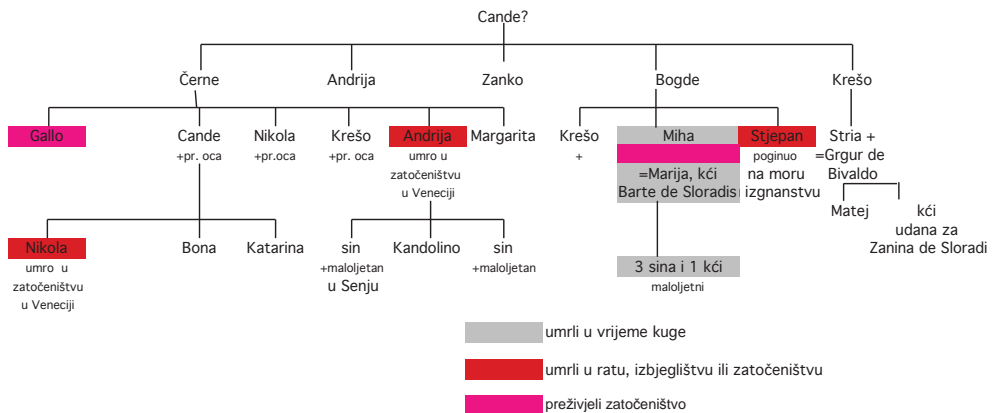
²⁸ Listine 3, dok. 246, str. 171, dok. 393, str. 263-264.

²⁹ Curia, dok. 50, str. 136.

ca “zbog starosti i siromaštva (...) kako bi povratio svoja prava.”³⁰ On je još jedan dokaz kako ni obiteljske veze s mletačkim obiteljima ili njihovim pristalicama – sestra njegove supruge Stane, Fumija, bila je udana u zadarsku obitelj mletačkoga podrijetla Contarini³¹ – nisu značile poštedu. Gallo nije imao djece, a mladi Kandolino, čija su oba brata preminula već ranije u dječjoj dobi, bio je, čini se, zadnji muški potomak obitelji koja se ubrzo više ne spominje u dokumentima.³²

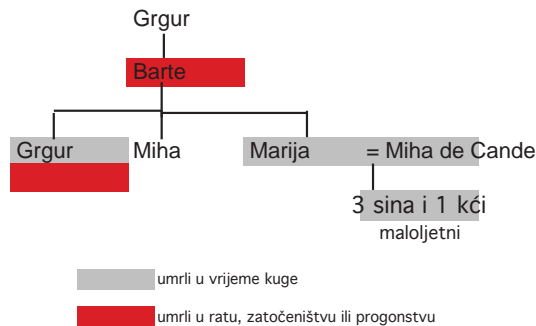
Genealoški dijagram 4.

Cande

Genealoški dijagram 5.

Sloradi

³⁰ (...) *considerate senectute et paupertate*, Listine 3, dok. 393, 394, str. 263-264. Kandolino je na sudu istaknuo zahtjev za polovicom dobara pokojnoga Mihe tvrdeći da je sin Mihinoga bratića (*olim germani consanguinei dicti olim Miche per prolem masculinam*), a da će drugu polovicu tražiti ser Gallo de Cande kao pokojnikov *germanus consanguineus*. Galov zastupnik ser Frano Sexenulo, Mlečanin i *habitor* Zadra, tražio je za Galla cijelo nasljedstvo. Živi ženski rođaci nisu uzeti u obzir: Curia, dok. 48, 50, str. 135, 136. Nije poznato kako je parnica završila. Dvije godine kasnije Gallo je dobio dopuštenje za povratak u Zadar.

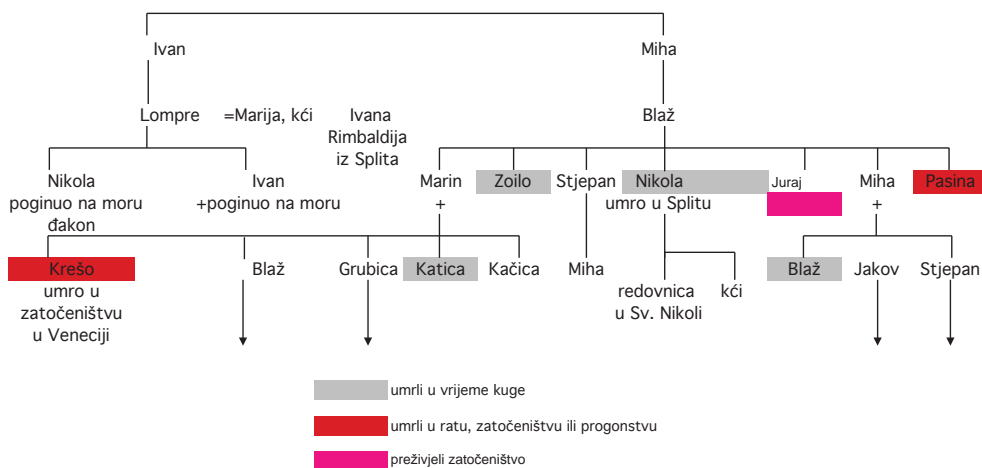
³¹ Curia, dok. 54, str. 139.

³² Kandolino se spominje još 1355. godine kada je unajmio izvjesnoga mladića Cvitana Dvorkova da umjesto njega služi na mletačkoj galiji: ZB 5, dok. 53, str. 86-87.

Stari i razgranati rodovi kao što su bili Sloradi i Soppe imali su, usprkos gubicima, više šanse za opstanak. Miha de Sloradis, sin Bartov, naslijedio je imovinu brata Grgura i sestre Marije koji su umrli od kuge. (**Vidi genealoški dijagram 5.**) I jedini maloljetni potomak Tome Slorada također je umro od kuge, vjerojatno zajedno s roditeljima. (**Vidi genealoški dijagram 2.**)³³ Međutim, Sloradi su u ovo vrijeme, čini se, rod s više loza pa su se mogli brže i lakše oporaviti od demografskih gubitaka.³⁴ Slično je bilo i s rodom Soppe. Od šest sinova Blaža de Soppe za dvojicu – Nikolu i Zoju – navodi se da su umrli od kuge. Nikolu je kuga usmrtila u Splitu. Žrtve kuge bilo je i dvoje od Blaževih osmero unučadi – Katica, kći Blaževa sina Marina, i Blaž, sin Blaževa sina Mihe. Preostalo je ipak dovoljno muških potomaka za nastavak Blaževine loze, dok su oba sina njegova brata Lompre stradala tih godina “na moru” u poblize nerazjašnjenim okolnostima. (**Vidi genealoški dijagram 6.**)³⁵

Genealoški dijagram 6.

Soppe

Naravno, ni preživljavanjem više muških potomaka nije uvijek bilo zajamčeno preživljavanje roda čemu je primjer obitelj Kože de Saladina. Iako je najmanje jedna od (poznatih) šest kćeri – Palmuča, udana za Mihom de Rosa – umrla od kuge, a do 1352. godine bile su žive još samo dvije njegove kćeri – Pelegrina i Honesta, svih pet odraslih Kožinih sinova preživjelo je i rat i kugu, a već spome-

³³ Marija je bila supruga prije spomenutoga Mihe de Cande te je stradala od kuge zajedno s mužem i djecom. Curia, dok. 51, 53, 56, str. 137, 138-139, 141-143.

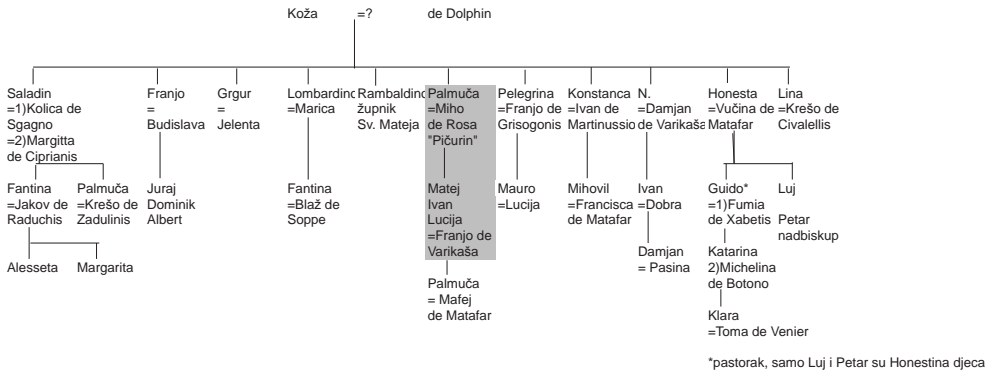
³⁴ Ipak su gospodarski oslabili, a nakon razdoblja ekspanzije u drugoj polovici 14. stoljeća njihova zemljišna aktivnost zamire: Raukar, *Zadar u 15. st.*, 130.

³⁵ Curia, dok. 9, 13, 15, str. 99-100, 104, 105-6.

nuti najstariji sin Saladin i dugogodišnje mletačko zatočeništvo. Od njih petorice četvorica su se oženila. Preostali je bio svećenik, a trojica od njih ostavila su potomstvo. Međutim, samo je jedan – Frano – imao sinove, ali i to je pružalo dobru perspektivu za budućnost, osobito s obzirom da su ih bila trojica. Ipak, koncem četrnaestoga stoljeća i ta je obitelj konačno ipak izumrla u muškoj liniji. (**Vidi genealoški dijagram 7.**)³⁶

Genealoški dijagram 7.

Saladini

Kugom je bio osobito teško pogođen rod de Rosa, koji je potekao od Scolatura prisutnih u zadarskim izvorima još od dvanaestoga stoljeća, a ime je ponio po nadimku rodonačelnika Mihe. (**Vidi genealoški dijagram 8.**) Zahvaljujući tome što je Miha Petrov, istoimeni rodonačelnikov unuk, imao više sinova, rod se održao, ali neke su loze potpuno izumrle, na primjer obitelj Mihovila “Pičurina.” Za njega, suprugu Palmuču iz roda de Saladinisa, Kožinu kći, i barem dvojicu od njihovih trojice sinova izričito se spominje u spisima zadarske kurije da su umrli od kuge,³⁷ a moguće je da je to zadesilo i ostale od ukupno devetero djece od kojih je većina preminula maloljetna i u kratkome vremenskom roku. Konačno je Pičurinovu cjelokupnu imovinu naslijedio – ne rođak Miha koji je kao jedini živi muški agnat postavio zahtjev i koji je na to zakonski vjerojatno imao pravo – nego, zalaganjem njezinih tutora, unučica Palmuča, kći Pičurinove kćeri Lucije, koja je također zajedno s mužem Franom de Varicassisom (Varikaša) umrla, vrlo vjerojatno, od kuge. Koža de Saladinis, Palmučin otac i pradjed male Palmuče, također je postavio zahtjev kao najbliži predak (ascendent), ali stječe se dojam da je to služilo skretanju pozornosti suda, koji je potpuno zanemarujući zahtjev Mihe de Rose (vjerojatno zgrožen pradjedovom pohlepom), konačno dosudio imovinu Pičurinove grane maloj Palmučici de Varicassis. Mala bogata nasljednica također

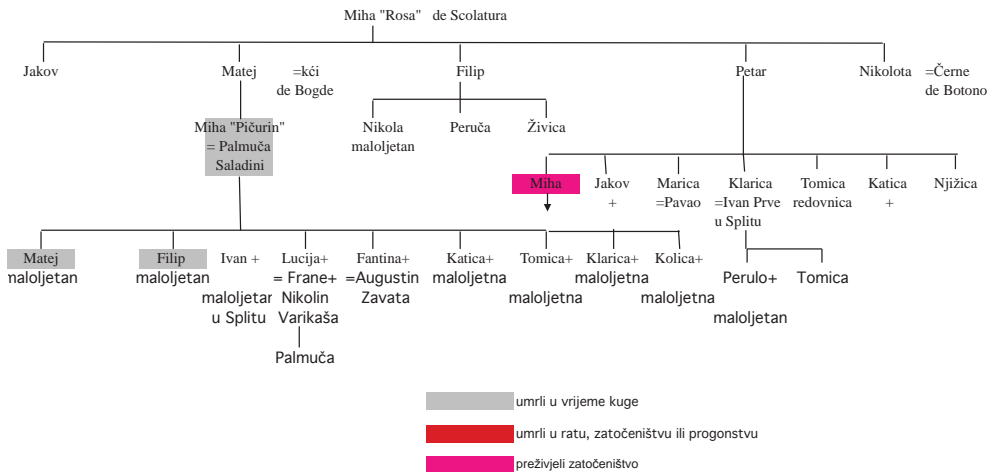
³⁶ Curia, dok. 16, str. 107; Raukar, *Zadar u 15. st.*, 117.

³⁷ Curia, dok. 43, str. 130.

se kasnije udala za bogatoga nasljednika Mafeja de Matafarisa, kraljevskoga viteza, ali je rano umrla bez djece. Oporuka joj nije sačuvana, ali prema oporuci njezinoga muža i još nekim podacima izgleda da je većinu nasljedstva Mihe Pičurina, na primjer imanje u Petrčanima, Palmuča oporučila Crkvi i siromasima te tako nije dospjelo niti Rosama ni Varikašama, a ni Matafarima.³⁸

Genealoški dijagram 8.

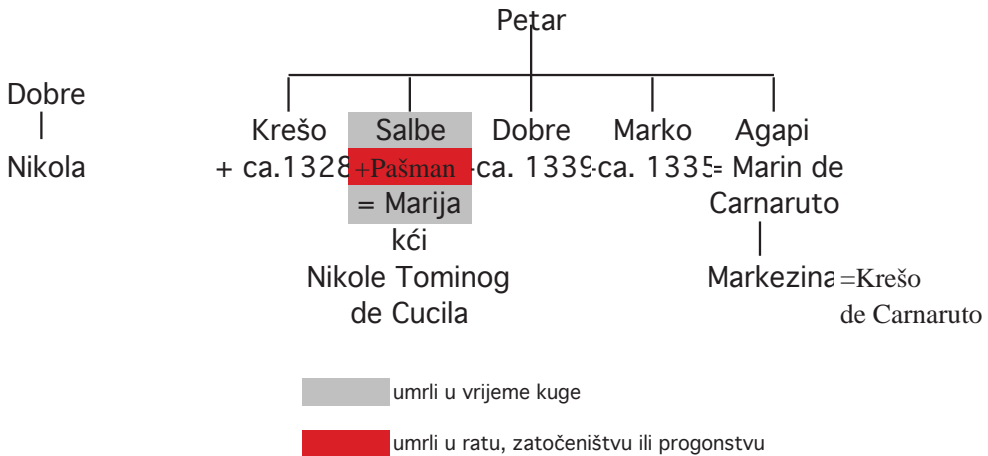
Rosa

Dosuđivanjem nasljedstva najbližim rođacima, a ne agnatima, imovina ogranka roda de Drechia (**Vidi genealoški dijagram 9.**) prešla je naposljetku rodu Carnaruto, a ne drugoj lozi Drechia. Od četiri sina Petra de Drechije trojica su umrla bez djece prije kuge (Krešo, Dobro i Marko), vjerojatno još maloljetni. Posljednji sin Salbe umro je od kuge zajedno s trudnom suprugom Marijom de Cucilla. Sve je naslijedila Salbina sestra Agapa kojoj je sud dao prvenstvo pred daljnjim rođakom Nikolom Dobrinim iz roda de Drechia, koji je preživio zatočeništvo u Veneciji. Konačno je imovinu naslijedila Agapina kći Markezina iz prvoga braka te njezini potomci iz braka s Krešom de Carnarutom, sinom iz prvoga braka Agapinoga drugog muža Marina de Carnaruta.³⁹

³⁸ Curia, dok. 23, 40, 43, 45, str. 112-13, 125, 128-29, 132-34; 1361., HR – DAZD – fond 19 – Općina/Komuna Zadar - Pergamene notariales, b. 1, nr. 3523; 1380., HR-DAZD-31-Petrus de Sarčana, b. 1, fasc. 1/4, fols. 111¹-12²; 1383., HR-DAZD-31-Petrus de Sarčana, b. 2, fasc. 21, fol. 12. Mafej de Matafaris nakon smrti svoje supruge Palmuče nikada se poslije nije oženio niti imao potomaka.

³⁹ Curia, dok. 55, 57, str. 140-41, 143-45: 1356., ZB 5, dok. 161, 162, str. 241-44, 244-47.

Genealoški dijagram 9.**Drechia**

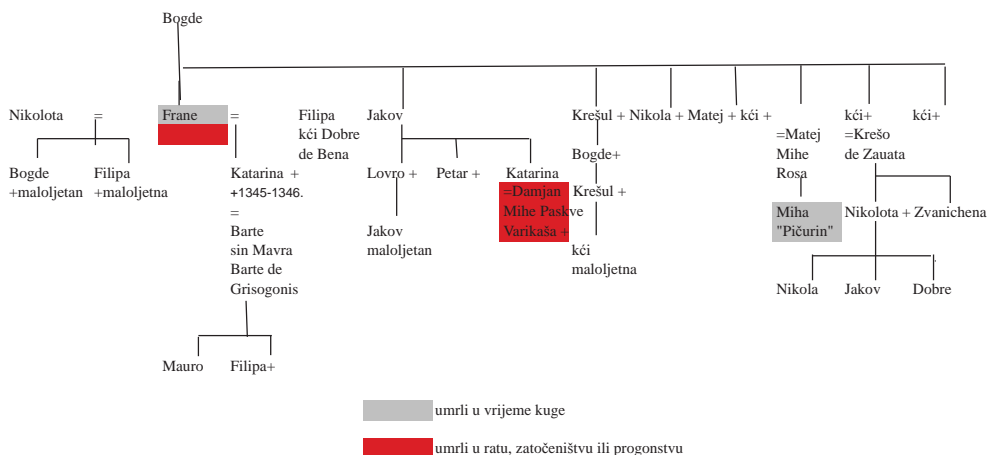
Iz stare obitelji de Lovrehna, poznatoj i kao de Bogde (**Vidi genealoški dijagram 10.**) samo se Frane, sin Bogdin, izrijeком na jednome mjestu spominje kao žrtva Crne smrti⁴⁰ iako je indikativno da je većina njegovih nećaka i pranećaka također pokojna. Frane je u vrijeme smrti na prijelazu 1349. u 1350. godinu bio talac u Veneciji. Iz dva braka imao je troje djece, dvije kćeri i sina, koji su svi umrli prije njega. Iako očito već u godinama, u studenome 1349. godine pregovarao je i o trećemu braku s Kolicom, kćeri Bivalda de Botona, koji je pogubljen zajedno sa sinom Grgurom kao izdajnik u vrijeme opsade. Do ovoga braka nije došlo, vjerojatno zbog skore Franine smrti, koja se možda dogodila i ranije s obzirom koliko je trebalo da vijesti stignu do Zadra, a možda i zbog pogibije ženidbenoga posrednika Nikole Lomprinoga de Soppe, koji je stradao u brodolomu. Dva i pol mjeseca nakon sklapanja neostvarenoga ženidbenog ugovora Kolica se udala za Ludovika Cegu iz Trogira. Barem dijelom, imovinu Frane de Bogde naslijedio je njegov jedini preživjeli unuk Mavro de Grisogono, sin Franine kćeri iako su zahtjev postavili i nećakinja Katarina te pranećak Jakov s obrazloženjem da se

⁴⁰ Iako u proljeće 1352. godine jedan svjedok - na procesu koji je trebao utvrditi nasljedstvo jednoga legata iz Franine oporuke - spominje da je Frane *obit tempore mortalitatis nuper elapse* (Curia, dok. 42, str. 128), to je malo neobično s obzirom da je malo vjerojatno da je kuga toliko dugo trajala u Veneciji. Prema istraživanjima pojavila se vjerojatno koncem siječnja 1348. ili možda već koncem studenoga 1347. godine, a vrhunac je bio između ožujka i lipnja 1348. godine. [Benediktow, *The Black Death*, 72; Ravančić, *Vrijeme umiranja*, 76; Joseph P. Byrne, "Venice" u: *Encyclopedia of the Black Death* (Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, LLC, 2012), 351]. Čak i da je trajala do svibnja 1349. godine, kako neki smatraju [William G. Naphy i Andrew Spicer, *The Black Death and the History of Plagues, 1345-1730* (Stroud, UK: Tempus, 2000), 28], nije baš vjerojatno da je potrajala do konca 1349. godine. Ipak, s obzirom da se navodi da je umro u vrijeme epidemije, ovdje je naveden kao njezina žrtva. Moguće je da je umro i nešto prije konca 1349. godine s obzirom koliko je trebalo da vijesti stignu do Zadra.

Franina kći Katarina udajom i primanjem miraza odrekla očinskih dobara. To sud nije prihvatio pa je Franina imovina završila u rodu de Grisogonis.⁴¹

Genealoški dijagram 10.

Bogde/Lovrehna

Naravno, s obzirom da spomenuti registar civilnih parnica sadrži podatke za kratko razdoblje od 1. travnja 1351. do 22. veljače 1353. godine i u njemu je relativno malen broj parnica, nije moguće napraviti kvantitativnu analizu gubitaka od rata i Crne smrti u zadarskim plemićkim obiteljima. Ipak, i ovi sačuvani slučajevi pokazuju da je zadarsko plemstvo pretrpjelo vrlo teške gubitke koji su utjecali na ekonomski i politički položaj pojedinih obitelji.

Osim što je dokrajčila neke od zadarskih starih, a članovima malobrojnih, obitelji, podaci pokazuju i da je Crna smrt, koja je uslijedila nakon iscrpljujuće opsade te zatočeništva brojnih zadarskih plemića, mogla biti kobna osobito i za obitelji s maloljetnom djecom koja čine više od polovicu spomenutih žrtava. Od dvadeset i troje Zadrana iz plemićkih obitelji – za koje se izričito u Registru civilnih parnica navodi da su umrli od kuge – dvanaest je bilo maloljetno. Broj je svakako bio i veći jer se za sve preminule ne spominju uzrok i vrijeme smrti. Djeca i mladi očito su bili podložniji epidemiji, a smrtnosti je pogodovao i veći broj članova obitelji u zajedničkom kućanstvu zbog lakšega prijenosa kuge.

⁴¹ Curia, dok. 42, 44, str. 126-27, 130-31; Jakov Stipišić i Mirko Zjačić, prir., *Spisi zadarskog bilježnika Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze 1349-1350*, sv. 3 (Zadar: Historijski arhiv – Zadar, 1977.) (dalje: ZB 3), dok. 121, str. 83.

Neke su se obitelji obogatile na račun drugih, a u svakome slučaju došlo je do preraspodjele bogatstva među zadarskim rodovima. Razlog je očita tendencija suda da dosuđuje imovinu najbližim krvnim rođacima odnosno kognatima i po muškoj i ženskoj liniji, a ne nužno najbližim muškim agnatima – rođacima iz istoga roda.⁴² Žene koje su naslijedile imovinu od svojih umrlih rođaka – roditelja, braće, sestara – kasnije su je ostavile svojim potomcima te je tako imovina mogla prijeći u nasljedstvo drugih rodova. Tako su Drechie naslijedili Carnaruti, a Senzadeje rod de Nassis, a ne rođaci Ciprijani. Dio imovine roda de Bogde/Lovrehna dospio je Grisogonima, a dio imovine roda Rosa Varikašama odnosno naposljetku Crkvi.

Kako ne postoje potpuniji podaci o gubicima, teško je procijeniti koji su rodovi najviše profitirali u tome procesu. Moglo bi se na prvi pogled pretpostaviti da su preživjeli članovi rodova koji su pretrpjeli velike demografske gubitke profitirali zbog koncentracije bogatstva. Takav bi primjer mogli biti de Detrico ili de Soppe. Međutim, bogatstvo je lako preko ženskih nasljednika moglo završiti u drugim rodovima ili Crkvi (na primjer nasljedstvo Mihe "Pičurina" de Rosa), a demografski gubici ugrožavali su genealoške šanse roda za opstanak kao i jaču zastupljenost u političkim tijelima. Maleni rodovi koji su se pojavili u gradu relativno nedavno (kao što su bili de Cande) ili stari, ali već brojčano slabiji, rodovi kao što su bili Senzadeo, imali su manje šanse za opstanak. U njihovome su slučaju Crna smrt, rat i zatočeništvo (u kojemu je umrlo najmanje devet zadarskih plemića) samo ubrzali izumiranje. Veliki stari rodovi s više loza i članova razne dobi – kao Soppe ili Varikaše ili Grisogoni – bolje su se oporavili od drugih i uspjeli očuvati svoje mjesto u društvu u vremenu prosperiteta druge polovice 14. stoljeća; možda čak i profitirajući imovinski preko nasljeđivanja imovine izumrlih rodova.

---

⁴² Detaljnije o tome u: Zrinka Nikolić, "Posredovanje milosrđa i pravde prije prava: primjeri nekih sudskih odluka u srednjovjekovnom Zadru" u: 2. *Istarski povijesni biennale. Sacerdotes, iudices, notarii (...): posrednici među društvenim skupinama*, ur. Neven Budak (Poreč: Državni arhiv u Pazinu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pučko otvoreno učilište Poreč - Zavičajni muzej Poreštine, 2007.), 147-158.

Prilog: Zadarske plemićke obitelji iz kojih su taoci nakon opsade 1345./1346. godine

Obitelj	Ukupan broj talaca ⁴³	Imena talaca
De Begna	4	Damjan Filipov ⁴⁴ Filip Dobrin ⁴⁵ Krešo, sin pokojnoga Damjana "Pignatus" ⁴⁶ Krešo, pok. Dobre de Begna ⁴⁷
De Bogde/ de Lovrehna	1	Frano ⁴⁸
De Botono	2	Nikola Mihovilov ⁴⁹ Mihovil Černin ⁵⁰
De Butuano (Butovane)	1	Ivan Nikolin ⁵¹
De Calcina	1	Krišius, brat Marina de Calcina ⁵²

⁴³ Iako nije relevantan broj koliko je talaca mletačka vlast odjednom tražila iz pojedine obitelji, to je možda pokazatelj brojčane snage obitelji.

⁴⁴ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁴⁵ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. (Listine 2, dok. 692, str. 438). Dopusšteno mu je da ode 25. kolovoza 1349. godine na otok gdje ima posjed kako bi pokupio urod i zasijao za iduću godinu jer "kako kaže, nema pouzdanu osobu koja to može izvršiti". Nije smio ići u Senj ili Nin niti se približiti Zadru poput drugih privremeno puštenih na sličan način te se morao vratiti najkasnije za šest mjeseci (Listine 3, dok. 222, str. 158).

⁴⁶ Zbog siromaštva i lošega stanja dopušteno mu je da ode iz Venecije na zadarske otoke 2. srpnja 1349. godine. Nije se smio približiti Zadru više od sedam milja niti odlaziti u Nin ili Senj (Listine 3, dok. 205, str. 135).

⁴⁷ Dopusšteno mu je 11. kolovoza 1352. da se zbog "ekstremnog siromaštva i neimaštine" može odseliti na zadarske otoke (Listine 3, dok. 359, str. 242).

⁴⁸ Spominje se da je umro u vrijeme kuge oko 1350. ili na prijelazu 1349. i 1350. godine, a spominje se i njegova oporuka koju je napisao zadarski notar Frano Manfredov iz Piacenze 8. ožujka 1350. godine (Curia, dok. 44, str. 130) na temelju zapisa samoga Frane de Bogde na nekoj cedula bombicina datiranoj 14. svibnja 1346., dakle još iz vremena rata. Iz drugoga dokumenta proizlazi da je bio u Veneciji u vrijeme pregovora oko sklapanja braka s Kolicom, kćeri Bivalda de Botona, preko posrednika đakona Nikole pokojnoga Lompre de Soppe: 10. studenoga 1349., ZB 3, dok. 13, str. 10. Do braka nije došlo čini se upravo zbog Franine smrti, a možda i zbog smrti samoga posrednika Nikole, koji je prema kasnijim vijestima nastradao u brodolomu (Curia, dok. 15, str. 105-106, dok. 30, str. 118-119), a Kolica je već u siječnju 1350. godine sklopila brak s Ludovikom de Cega (ZB 3, dok. 121, str. 83). Frane se spominje kao pokojni 24. ožujka 1350. godine (ZB 3, dok. 198, str. 136-137). Iako po kronologiji smrti nije vjerojatno da je umro baš od kuge, ovdje je naveden kao takav jer je moguće da je vijest o njegovoj smrti stigla nešto kasnije u Zadar.

⁴⁹ Proglašen je bjeguncem 12. svibnja 1348. godine te mu je nešto kasnije konfiscirana imovina: Listine 3, dok. 121, str. 80-81, dok. 153, str. 102.

⁵⁰ Umro je u Veneciji: Curia, dok. 23, str. 112-113.

⁵¹ Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁵² Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

Obitelj	Ukupan broj talaca ⁴³	Imena talaca
De Cande	4	Andrija Černin ⁵³ Gallo Černin ⁵⁴ Nikola, sin Kande Černinoga ⁵⁵ Mihovil ⁵⁶
De Carbanosso (de Carbonis?)	1	Juraj ⁵⁷
De Carbonis	2	Zaninus ⁵⁸ Černe ⁵⁹
De Cesamo	2	Žuve Sergijev ⁶⁰ Jakov zvan "Šubić" (<i>dictus "Subichus"</i>), sin Sergijev, brat Žuvin ⁶¹
De Ciprianis	1	Damjan ⁶²
De Civalellis	1	Krešo ⁶³

⁵³ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438). Spominje se da je umro u Veneciji malo poslije kuge: Curia, dok. 50, str. 136.

⁵⁴ Bio je u zatočeništvu na zadarskim otocima. Dana 17. travnja 1354. godine dopušteno mu je da zbog starosti i siromaštva ode u Zadar i ostane tamo dva mjeseca radi povrata svojih prava (Listine 3, dok. 393, str. 263). Konačno mu je 29. travnja 1354. godine zbog slaboga stanja dopušteno da trajno ostane u Zadru (Listine 3, dok. 394, str. 264).

⁵⁵ Spominje se da je umro u Veneciji: Curia, dok. 50, str. 136.

⁵⁶ Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁵⁷ Jedan od poslanika mletačkome kapetanu u kolovozu 1345. godine; tada zadržan (Obsidio, 139). Od početka talac u Veneciji gdje je živio od milostinje. Nije mogao otići kada su ostali otpušteni na otoke jer nije imao nikakvog polja ni vinograd niti išta svoje izvan zidina Zadra, a jedina kuća koju je posjedovao bila je u Zadru. Zato mu je iznimno dopušteno 1. listopada 1353. godine da se vrati u Zadar gdje će moći duceret vitam suam quam melius posset per modum alicuius officii vel alicuius elimosine (Listine 3, dok. 386, str. 259). O njemu vidi i u bilješki 46 Obsidija gdje ga priređivači identificiraju kao pripadnika obitelji Carbonis (Obsidio, str. 299).

⁵⁸ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁵⁹ Među prvom pedeseticom talaca. Proglašen bjeguncem 27. travnja 1349. godine (Listine 3, dok. 188, str. 121).

⁶⁰ Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁶¹ Zamijenio brata u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438). Za njim je raspisana tjeratica 3. lipnja 1350. godine (Listine 3, dok. 266, str. 187). Spominje se da je u bijegu još 12. travnja 1352. godine kada se s ostalim bjeguncima poziva da se vrati u roku dva mjeseca (Listine 3, dok. 340, str. 227).

⁶² Bio je među prvom pedeseticom talaca, a 13. ožujka 1350. godine dopušteno mu je da boravi na zadarskim otocima (Listine 3, dok. 244, str. 170).

⁶³ Pobjegao prije 12. svibnja 1348. godine (Listine 3, dok. 121, str. 80-81), ali je pogreškom vođen kao Zadulinis do 27. travnja 1349. godine (Listine 3, dok. 188, str. 121). Izvjesni Krešo pokojnoga Lovre de Civalellis - zajedno s Marinom de Carnarutom i Pavlom Parlombardom - ovlašteni su u ime Vijeća i zadarske Vlade da pregovaraju sa zastupnicima Republike oko prodaje zadarske soli 24. lipnja 1352. godine (Listine 3, dok. 351-352, str. 235-238).

Obitelj	Ukupan broj talaca ⁴³	Imena talaca
De Drechia	2	Colanus (Nikola) ⁶⁴ Salbe, sin Petrov ⁶⁵
De Fanfogna	4	Ivan, sin Mihovilov ⁶⁶ Nikola pokojnoga Frane ⁶⁷ Krešo ⁶⁸ Matej Jakovljević ⁶⁹
De Figasolo	1	Colanus (Nikola) ⁷⁰
De Galellis	1	Nikola Madijev Galellus ⁷¹

⁶⁴ Među prvom pedesetoricom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁶⁵ Spominje se da je umro u vrijeme kuge u zatočeništvu na otoku Pašmanu. Njegova trudna supruga Marija, kći Nikole Tominoga de Cucilla, umrla je petnaestak dana nakon njega (Curia, dok. 55, 57, str. 141, 143-144).

⁶⁶ Bio je, čini se, u prvoj pedesetorici talaca. Odlukom mletačke Vlade 19. lipnja 1347. zauvijek je prognan iz mletačkih posjeda (znači i Zadra) i zaplijenjena mu je sva imovina. U slučaju da se pojavi u Zadru, trebao se u okovima poslati u Veneciju (Listine 2, dok. 728, str. 463; Listine 3, dok. 10, str. 8). Još 10. veljače 1347. godine mletačka Vlada izdala je nalog da se djeluje protiv izdajnika Černe de Fanfogna i njegovoga sina i nepota, a odustaje se od djelovanja protiv nepota (unuka?) jer je maloljetan (Listine 2, dok. 686, str. 433). Konačno su oglašeni Črne i sin kao prognanici i konfiscirana im je sva imovina 15. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 696, str. 440-441). Čak se spominje 9. svibnja 1347. godine da ni žena ne može tražiti dobra iz miraza jer joj je živ muž (Listine 2, dok. 712, str. 453). Kasnije se sin Črne de Fanfogna spominje kao jedan od vođa zadarskih izbjeglica koji su se okupljali u Senju (Listine 3, dok. 36, str. 27). Međutim, čini se da je Ivan sin Mihovilov jer se 6. listopada 1348. godine spominje 501 dukat iz njegove imovine i imovine pokojnoga oca koji su preuzeti po odluci mletačke Vlade (Listine 3, dok. 161, str. 106-107).

⁶⁷ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁶⁸ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438). Više članova obitelji nosi to ime pa nije sigurno iz koje je loze.

⁶⁹ Izvjesni Jakov de Fanfogna javio se 1. ožujka 1347. godine u Veneciji samoinicijativno kada je čuo da mu je brat pobjegao. To mu je uzeto za dobro pa kako nije bio određen među pedesetoricom i o njemu je postojalo "dobro svjedočanstvo", dopušteno mu je da se vrati u Zadar (Listine 2, dok. 691, str. 437). Moguće je da se radi o Jakovu Desinome čija je oporuka sastavljena na Pagu 8. siječnja 1350. godine (CD 11, doc. 427, str. 559-561). Njegovomu sinu, Mateju Jakovljeviću, dopušteno je 28. travnja 1351. godine da ode na otoke pod sličnim uvjetima kao i drugi (Listine 3, dok. 315, str. 211). Matej je pogrešno identificiran kao Mihovil u HBL-u: Serdo Dokoza Nikpalj, "Fanfonja", u: HBL, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", pristup ostvaren 20. 2. 2018. (članak iz 1998.) <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5831>. Radi se o dvije različite osobe, a Matej je prema oporuci jedini Jakovljević sin.

⁷⁰ Među prvom pedesetoricom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁷¹ Jedan od poslanika kralju Ludoviku početkom pobune, a kasnije duždu (Obsidio, 128-129, 174-175, 282-283). Detaljnije o njemu i obitelji u izdanju Obsidija, bilj. 35, str. 296. Kao mletački talac zamolio je 29. siječnja 1349. godine da mu se dopusti otići u Senj po neki novac koji mu je dugovao pokojni knez Dujam ostavljajući sina u zalog (Listine 3, dok. 152, str. 111-112). Na molbe krčkoga kneza Bartola, njegova rođaka (propinqui), dopušteno mu je 23. travnja 1351. da godinu dana boravi u Senju i na posjedima kneza Bartola - s knezom kao jamcem da neće napustiti ta mjesta (Listine 3, dok. 312, str. 210-211, dok. 320, str. 216). Po isteku roka produženo je još na godinu dana (Listine 3, dok. 343, str. 228-229).

Obitelj	Ukupan broj talaca ⁴³	Imena talaca
De Georgiis (Jurjević) ⁷²	5	Frane Pavlov ⁷³ Krešo ⁷⁴ Andrija Pavlov ⁷⁵ Juraj ⁷⁶ Colanus (Nikola) ⁷⁷
De Gerardo	1	Bartolomej Marini Gerardi ⁷⁸
De Ginannis	1	Mihovil de Gniaris, zet Marina de Carnarnuta (Harnaruto) ⁷⁹
De Grisogonis	2	Mauro ili Marin ⁸⁰ Bartol de Grisogono, <i>natus condam Mauri de Grisogono et domine Caterine Baseio</i> ⁸¹
De Grubogna	1	Krešol ⁸²
De Martinussio	1	Nikola Vučinin ⁸³

⁷² Općenito o rodu Jurjević (de Georgiis) vidi: Branka Grbavac u: Hrvatski biografski leksikon (on-line), Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", pristup ostvaren 20. 2. 2018., <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9294>

⁷³ Zadarski poslanik kralju Ludoviku u vrijeme opsade: Obsidio, 146-147, 166-167, 206-207, 230-231). Mlečani ga ističu među drugim taocima kao dominus Franciscus Pauli de Georgio miles. Proglašen bjeguncem 12. svibnja 1348. godine (Listine 3, dok. 121, str. 80-81, dok. 153, str. 102). O njemu vidi iscrpnu studiju Branke Grbavac, "Prilog proučavanju životopisa zadarskog plemića Franje Jurjevića, kraljevskog viteza", Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 22 (2004): 35-54.

⁷⁴ Oglašen kao bjegunac 20. ožujka 1348. godine, a spominje se kao takav u više navrata i 12. travnja 1352. godine (Listine 3, dok. 101, str. 68, dok. 116, str. 78, dok. 153, str. 102).

⁷⁵ Proglašen bjeguncem 12. svibnja 1348. godine (Listine 3, dok. 121, str. 80-81).

⁷⁶ Za njim je raspisana tjeralica 3. lipnja 1350. godine: Listine 3, dok. 266, str. 187. Spominje se da je u bijegu još od 12. travnja 1352. godine kada se s ostalim bjeguncima poziva da se vrati u roku dva mjeseca (Listine 3, dok. 340, str. 227).

⁷⁷ Kao i za Jurjem i za njim je raspisana tjeralica 3. lipnja 1350. godine (Listine 3, dok. 266, str. 187), a spominje se da je u bijegu još 12. travnja 1352. godine kada se s ostalim bjeguncima poziva da se vrati u roku dva mjeseca (Listine 3, dok. 340, str. 227).

⁷⁸ Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁷⁹ Početkom srpnja 1347. godine dopušteno mu je da se vrati u Zadar ako se pošalje zamjena, a i on je tako dospio u Mletke (Listine 3, dok. 1, str. 1). O njemu vidi ranije.

⁸⁰ Spominje se 11. veljače 1348. godine da je pobjegao iz mletačkoga zatočeništva zajedno s Radom de Varichassis (Listine 3, dok. 77, str. 52). Ponovno je oglašen kao bjegunac, ovaj put kao Mauro, ali vjerojatno je riječ o istoj osobi (Listine 3, dok. 116, str. 78).

⁸¹ Listine 3, dok. 246, str. 171, dok. 393, str. 263-264. Vidi o njemu ranije.

⁸² Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁸³ Spominje se da mu je oporuka sastavljena u Veneciji 8. kolovoza 1347. godine: *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 13, sabrao Tadija Smičiklas, uredili Marko Kostrenčić i Emilije Laszowski (Zagreb: JAZU, 1915.), dok. 192, str. 264. Izvršitelji oporuke bili su tast Petar de Matafaro (tada, čini se, također talac u Veneciji), sestra Prija, nećak Frano pokojnoga Ivana de Zadulina te sin Vučina i drugi sinovi kada postanu punoljetni. Nasljednik je 1362. godine bio nećak Mihovil pokojnoga Ivana de Pechiara.

Obitelj	Ukupan broj talaca ⁴³	Imena talaca
De Matafaris	4	Petar de Matafaris ⁸⁴ Vučina i Ivan, sinovi Petrovi ⁸⁵ Krešo pokojnoga Lompre ⁸⁶
De Nassis	3	Frederik ⁸⁷ Bivald ⁸⁸ Vid ⁸⁹
De Parlumbardo	1	Pavao Petri Lombardi ⁹⁰
De Paulo	1	Lompre Viti, f. Pauli ili Lompre filius Pauli de Vite ⁹¹
De Petrizoto	1	Nikola Marini Petri Zoti (Petri Zane) ⁹²
De Petriço	1	Ivan Tomin Petriže ⁹³
De Qualis	1	Stjepan Ivanov Qualis ⁹⁴
De Raua	1	Marko ⁹⁵

⁸⁴ Spominje mu se kasnije oporuka sastavljena u srpnju 1348. godine (DAZD - Curia maioris civilis 5, fasc. 10, fol. 214).

⁸⁵ Početkom srpnja 1347. godine u Veneciji se spominje jedan Petrov sin koji je poslan u zamjenu za oca koji je pušten kući jer non habeat aliquem, qui faciat facta sua. Dopusšteno je da se sin može vratiti u Zadar ako najprije zadarski knez pošalje drugu osobu umjesto njega. Uskoro ga je zamijenio mlađi brat (Listine 3, dok. 1, str. 1, dok. 11, str. 9). Čini se da se otac kasnije vratio u Veneciju gdje je i umro.

⁸⁶ Imenovao je u Veneciji 7. siječnja 1349. godine kao svojega zastupnika u nekim poslovima Pavla Petra Lombarda (ZB 3, dok. 171, str. 119-120).

⁸⁷ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁸⁸ Dopusšteno mu je 1. travnja 1350. godine da zbog poslušnoga i s poštovanjem podnesenoga zatočeništva kao i nemogućnosti smještaja te nepostojanja ikoga da mu obavlja poslove ode na zadarske otoke (Listine 3, dok. 246, str. 171).

⁸⁹ Zbog nestašice u kojoj se našao s obitelji dopušteno mu je da ode na zadarske otoke ne ulazeći u Zadar ni približavajući se Senju i Ninu 4. listopada 1352. godine (Listine 3, dok. 363, str. 246).

⁹⁰ Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438). Vjerojatno je on Pavao Parlombardo koji je s Krešom pokojnoga Lovre de Civalessisa i Marinom de Carnarutom ovlašten u ime Vijeća i zadarske Vlade da pregovara sa zastupnicima Republike oko prodaje zadarske soli 24. lipnja 1352. (Listine 3, dok. 351-352, str. 235-238).

⁹¹ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice (Lompre Viti filius Pauli) 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438). Proглаšen bjeguncem 27. travnja 1349. godine (Listine 3, dok. 188, str. 121).

⁹² Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁹³ Mletačka Vlada pustila ga je na zadarske otoke 4. siječnja 1350. godine navodeći da preko 32 mjeseca boravi u Veneciji među pedeseticom talaca (Listine 3, dok. 239, str. 168).

⁹⁴ Među prvom pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

⁹⁵ Za njim je raspisana tjeratica 3. lipnja 1350. godine (Listine 3, dok. 266, str. 187). Spominje se da je u bijegu još 12. travnja 1352. godine kada se s ostalim bjeguncima poziva da se vrati u roku dva mjeseca (Listine 3, dok. 340, str. 227).

Obitelj	Ukupan broj talaca ⁴³	Imena talaca
De Rosa	1	Micha de Rosa ⁹⁶
De Saladinis	2	Saladin ⁹⁷ Grgur? ⁹⁸
De Sencadeo	1	Damjan sin pokojnoga Ivana de Senzadea ⁹⁹
De Slorado	3	Madije ¹⁰⁰ Barte ¹⁰¹ Grgur, sin Bartov ¹⁰²
De Soppe	2	Krševan Marinov ¹⁰³ Žuve Blažev ¹⁰⁴

⁹⁶ On je ustvari bio među stotinom Zadrana, plemića i pučana, koji su poslani na otoke, ali njemu je dopušteno kao fidelem nostrum da dođe u Veneciju. Međutim, u međuvremenu je ostalima dopušteno da se vrate, ali to nije zahvatilo i Miha koji je bio bolestan u Veneciji. Zadarski knez i kapetan Toma Viadro intervenirao je 21. rujna 1353. godine da se i Miha može vratiti kući “jer o rečenom Mihi i njegovima ne čuje se nego dobro” (Listine 3, dok. 385, str. 259).

⁹⁷ Saladin je uhvaćen već početkom opsade kada se zatekao na prostoru pod mletačkom vlasti. Kasnije je pribrojen pedesetorici talaca usprkos tome što su 28. prosinca 1346. godine odlukom Vlade svi Zadrani zatočeni u Veneciji tijekom opsade pušteni (Listine 2, dok. 669, str. 418). O njemu vidi detaljnije gore.

⁹⁸ Trebao je mijenjati brata Saladina kada je ovaj bio u zatočeništvu u Trevisu 1351. godine (Listine 3, dok. 312, str. 211), ali se spominje da je zaostao na Pagu zbog nekih poslova pa je Saladin izmolio da ga zamijeni druga osoba dok prisprije njegov brat na rok od šest mjeseci. Odluka je donesena 25. listopada 1352. godine (Listine 3, dok. 368, str. 249). Moguće je da nikada nije ni zamijenio brata.

⁹⁹ Spominje se 29. listopada 1353. godine da je bio u Veneciji kao talac i da se bez dozvole vratio bolestan u Zadar gdje je umro nakon tri dana (Listine 3, dok. 388, str. 260). Detaljnije vidi gore.

¹⁰⁰ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

¹⁰¹ Među pedesetoricom. Dopušteno mu je 21. srpnja 1348. godine da služi u Padovi (Listine 3, dok. 138, str. 91). Potom mu je dopušteno 8. ožujka 1350. godine da zbog strpljivoga i poslušnoga podnošenja zatočeništva te velikoga siromaštva može ići u pratnji mletačkih poslanika papi (Listine 3, dok. 240, str. 168) te konačno da (kao i Nikola Galellus) može otići u Senj 17. prosinca 1358. godine (Listine 3, dok. 389, str. 261).

¹⁰² Spominje se da je umro na Pašmanu u zatočeništvu za vrijeme kuge, dok mu je otac Barte umro u vrijeme opsade (Curia, dok. 53, str. 139).

¹⁰³ Spominje se da je umro u Veneciji (Curia, dok. 15, str. 105, 106; dok. 30, str. 117, 118).

¹⁰⁴ Među pedesetoricom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

Obitelj	Ukupan broj talaca ⁴³	Imena talaca
De Varicassis	6	Raddi ¹⁰⁵ Jakov Mihin ¹⁰⁶ Danijel ¹⁰⁷ Mihovil Damjana Paskve zvan Toskanac (<i>qui dicitur "Toscanus"</i>) ¹⁰⁸ Pavao ¹⁰⁹ Frano ¹¹⁰
De Vitchor	1	Nikola, sin pokojnoga Kreše ¹¹¹
De Zadulinis (Cedulinis)	3	Nikola ¹¹² Krešo Franjin qui dicitur Crisolinus ¹¹³ Frane, sin pokojnoga Ivana ¹¹⁴
De Zauata	1	Danijel ¹¹⁵

Frederik Lampredijev¹¹⁶

¹⁰⁵ Spominje se 11. veljače 1348. godine da je pobjegao iz mletačkoga zatočeništva zajedno s Marinom de Grisogonisom (Listine 3, dok. 77, str. 52). Ponovno je oglašen kao bjegunac 29. travnja 1348. godine (Listine 3, dok. 116, str. 78).

¹⁰⁶ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438). Proglašen je bjeguncem 12. svibnja 1348. godine (Listine 3, dok. 121, str. 80-81, dok. 153, str. 102).

¹⁰⁷ Proglašen je bjeguncem 12. svibnja 1348. godine (Listine 3, dok. 121, str. 80-81, dok. 153, str. 102).

¹⁰⁸ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

¹⁰⁹ Za njim je raspisana tjeratica 3. lipnja 1350. godine (Listine 3, dok. 266, str. 187). Detaljnije o Pavlu Varikaša vidi u: Obsidio, bilj. 145, str. 313.

¹¹⁰ Spominje se da je u bijegu još 12. travnja 1352. godine kada se s ostalim bjeguncima poziva da se vrati u roku dva mjeseca (Listine 3, dok. 340, str. 227).

¹¹¹ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438). Zbog krajnjega siromaštva "jer da ne može živjeti" dopušteno mu je 2. studenoga 1349. godine da može boraviti na zadarskim otocima, ali ne smije ići u Nin ili Senj niti se približavati Zadrnu na pet milja (Listine 3, dok. 234, str. 165).

¹¹² Oglašen je kao bjegunac 29. travnja 1348. (Listine 3, dok. 116, str. 78).

¹¹³ Došao kao zamjena u skupini četrnaestorice 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438). Proglašen je bjeguncem 12. svibnja 1348. godine (Listine 3, dok. 121, str. 80-81, dok. 153, str. 102). Naknadno, 27. travnja 1349. godine priznato je da je to pogreška i da se radi o Kreši de Cevalellisu (Listine 3, dok. 188, str. 121).

¹¹⁴ Čini se da je od početka bio talac, a zbog teškoga stanja dopušteno mu je 13. ožujka 1350. da boravi na zadarskim otocima (Listine 3, dok. 244, str. 170).

¹¹⁵ Među pedeseticom. U skupini četrnaestorice kojima je dopušteno da ih zamijene drugi 4. ožujka 1347. godine (Listine 2, dok. 692, str. 438).

¹¹⁶ Nije identificiran po obitelji. Proglašen je bjeguncem 12. svibnja 1348. godine (Listine 3, dok. 121, str. 80-81, dok. 153, str. 102).

Arhivi

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru – fond 19 – Općina/Komuna Zadar – Pergamene notariales.

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru – fond 31 – Spisi zadarskih bilježnika – Iohannes de Casulis, Petrus de Sarçana.

Objavljeni izvori i literatura

Andreis, Mladen. “Metodološki pristup analizi dalmatinskoga gradskog plemstva”. *Acta Histriae* 16 (2008), br. 1-2: 1-36.

Benediktow, Ole J. *The Black Death 1346-1353. The Complete History*. Rochester NY: Boydell Press, 2004.

Byrne, Joseph P. *Encyclopedia of the Black Death*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, LLC, 2012.

Cessi, Roberto; **Bennato**, Fanny, prir. *Venetiarum historia vulgo Petro Iustiniano Iustiniani filio adiudicata*. Venezia: Deputazione di storia patria per le Venezie, 1964.

Dokoza Nikpalj, Serđo. “Fanfonja”. U: *Hrvatski biografski leksikon (on-line)*. Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”. Pristup ostvaren 20. 2. 2018. (članak iz 1998.) <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5831>

Grbavac, Branka. “Jurjević”. U: *Hrvatski biografski leksikon (on-line)*. Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”. Pristup ostvaren 20. 2. 2018. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9294>

Grbavac, Branka. “Prilog proučavanju životopisa zadarskog plemića Franje Jurjevića, kraljevskog viteza”. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 22 (2004): 35-54.

Jelić, Luka. “Moći Sv. Šimuna Bogoprimatea u Zadru. Hagiografsko-povijesna studija”. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razredi filološko-historički i filozofičko-juridički* 145 (1901): 158-225.

Ladić, Zoran. “Karnarutić”. U: *Hrvatski biografski leksikon (on-line)*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pristup ostvaren 20. 2. 2018. (članak iz 2009.) <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9878>

Ladić, Zoran. *Last Will: Passport to heaven: urban last wills from late medieval Dalmatia with special attention to the legacies pro remedio animae and ad pias causas*. Zagreb: Srednja Europa, 2012.

Legende i kronike. Priredili Nikola di Sopra, Cvito Fisković, Jure Franičević Pločar, Vedran Gligo, Živko Jeličić, Hrvoje Morović i Vladimir Rismondo. Split: Književni krug, 1977.

Leljak, Robert; Kolanović, Josip, prir. *Andrija pok. Petra iz Cantua. Bilježnički zapisi 1353-1355.* Sv. 2. Zadarski bilježnici / Notarii Iadrenses, sv. 5. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2003.

Ljubić, Šime, prir. *Listine o odnošajih između Južnog Slavenstva i mletačke republike.* Sv. 2, 3. Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium 2, 3. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1870., 1872.

Naphy, William G.; Spicer, Andrew. *The Black Death and the History of Plagues, 1345-1730.* Stroud, UK: Tempus, 2000.

Nikolić, Zrinka. "Posredovanje milosrđa i pravde prije prava: primjeri nekih sudskih odluka u srednjovjekovnom Zadru". U: 2. *Istarski povijesni biennale. Sacerdotes, iudices, notarii (...): posrednici među društvenim skupinama*, ur. Neven Budak, 147-158. Poreč: Državni arhiv u Pazinu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pučko otvoreno učilište Poreč - Zavičajni muzej Poreštine, 2007.

Opsada Zadra / Obsidio Iadrensis. Rukopis Veljka Gortana priredili Branimir Glavičić i Vladimir Vratković u suradnji s Damirom Karbićem, Miroslavom Kurelcem i Zoranom Ladićem. *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* 54, *Scriptores* 6. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2007.

Raukar, Tomislav. "Komunalna društva u Dalmaciji u XIV stoljeću", *Historijski zbornik* 33-34 (1980-1981): 139-209.

Raukar, Tomislav. *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku (odabrane studije).* Split: Književni krug, 2007.

Raukar, Tomislav. *Zadar u 15. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi.* Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Institut za hrvatsku povijest, 1977.

Radauš, Tatjana; Vrandečić, Josip. "Detrico". U: *Hrvatski biografski leksikon (on-line)* (Leksikografski zavod "Miroslav Krleža". Pristup ostvaren 20. 2. 2018. (članak iz 1993.) <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4653>

Ravančić, Gordan, prir., "Curia maior ciuiliium - najstariji sačuvani registar građanskih parnica srednjovjekovnog Zadra (1351.-1353.)". *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 43 (2001): 85-160.

Ravančić, Gordan. "Calendarium pestis Ragusinum A.D. MCCCXLVIII". *Hrvatska misao - časopis za umjetnost i znanost* n.s. 114 (2007), br. 4: 94-112.

Ravančić, Gordan. "Direktni učinci Crne smrti u Dubrovniku 1348. godine". U: *Historični seminar* 6, ur. Katarina Kerber, Katarina Šter, 57-76. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2008.

Ravančić, Gordan. "Historiografija o epidemiji Crne smrti s polovice 14. stoljeća". *Povijesni prilozi* 33 (2007): 195-214.

Ravančić, Gordan. "Neka razmišljanja o demografskim posljedicama epidemije Crne smrti 1348. godine u Dubrovniku". U: *Med Srednjo Evropo in Sredozemljem - Vojetov zbornik*, ur. Sašo Jerše, Darja Mihelič, Peter Štih, 417-425. Ljubljana: Založba ZRC, 2006.

Ravančić, Gordan. "Neka razmišljanja o posljedicama epidemije crne smrti 1348. godine u Dubrovniku". *Ekonomska i ekohistorija - časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša* 2 (2006): 5-21.

Ravančić, Gordan. "Preparations for a good death in the last wills of Dubrovnik citizens from the late 13th and mid-14th century and the influence of the Black death to the perception of afterlife". *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* 16 (2014), br. 2: 147-174.

Ravančić, Gordan. *Vrijeme umiranja - Crna smrt u Dubrovniku 1348. - 1349.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2010.

Smičiklas, Tadija, prir. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.* Sv. 2, 4, 7, 11. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1904., 1906., 1909., 1913.

Smičiklas, Tadija, sabrao. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.* Sv. 13. Uredili Marko Kostrenčić i Emilije Laszowski. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1915.

Stipišić, Jakov; Zjačić, Mirko, prir. *Spisi zadarskog bilježnika Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze 1349-1350.* Sv. 3. Zadar: Historijski arhiv – Zadar, 1977.

Zjačić, Mirko, prir. *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279-1308.* Sv. 1. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 1959.

Zrinka Nikolić Jakus*

Times of war, plague, and captivity. The noble families of Zadar and the consequences of the Venetian siege in 1345/1346 and Black Death

Summary

The city of Zadar suffered heavy demographic losses during the Venetian siege in 1345/1346 as well as afterwards when many citizens were taken as hostages to Venice or banned from the territories under Venetian jurisdiction. The consequences of Black Death were less considered in the historiography although, according to the preserved judicial proceedings, they were much stronger than it was earlier supposed. There are attempts, based on preserved sources, to estimate human losses, especially the losses suffered by the Zaratina nobility in this period, as well as to validate in what way their social status in the city was influenced afterwards. More detailed insight in the losses of nine noble families (the Senzaeo, the Detrico, the Botono, the Cande, the Sloraddo, the Soppe, the Saladini, the Rosa, the Drechia, the Bogde/the Lovrehna) was made possible by judicial proceedings. These can be complemented by data from testaments and contemporary Venetian sources. Although there are contrary examples, it seems that smaller and younger kindreds were more endangered as well as the old, already more demographically weakened ones. Especially vulnerable were families with young children living all together in households. Older kindreds with more branches had more chances for survival and further social and economic rise.

Keywords: Zadar, plague, demography, nobility, family

* Zrinka Nikolić Jakus, Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Croatia, E-mail adresa: znikolic@ffzg.hr